

Abdulla Qodiriy va o'zbek romanchiligi

Адиблар хиёбонидаги ўйлар

АБДУЛЛА ҚОДИРИЙ ВА ЎЗБЕК РОМАНЧИЛИГИ

(Ўзликни англаш мажмуаси)

шафқатсиз реалистик услубда тасвирланади. XIX асрдаги Туркистон тарихини кўз олдимиқда аниқ-тиниқ гавдалантиради. Бадий сўз санъатидаги азалий мавзу — азгулик ва ёвузлик, ёруғлик ва зуғулик, зоҳир ва Ботин ўртасидаги кураш романда Отабек ва Ҳомид, Қумуш ва Зайнаб, Юсуфбек ҳожи ва Азизбек, Муслимонқул ўртасидаги кураш сифатида бадий тимсолий тарзда шу даражада инжа акс этгани, ҳар саҳифасида биз қаҳрамонларнинг руҳиятига янада яқинроқ кириб борамиз, бу қолат туйғуларимизга таъсир қилади ва асар воқеаларини, қаҳрамон кечинмаларини ич-ичимиздан ҳис этамиз. Романда иштирок этган ўттизга яқин образ ўз киффаси, ўз характери, ўз нутқиغا эга. Биринчи икки нарсани тасвирламайди. Асардаги Отабек, Қумуш, Юсуфбек ҳожи, Ўзбойим каби юқубий, Ҳомид, Жаннат каби салбий образларнинг ташвиқ киффаси тасвирдан тортиб, уларнинг нутқиғача табиий, ўзига хос, маҳорат билан ёритиб берилган. Бугунги дунё адабиётининг энг етакчи нарсга хос воқеликча полифоник ёндашуви, ички монолог, психологик таҳлил изланиши биз илк аввал "Ўткан кунлар" да кўрамиз. Роман бош қаҳрамони Отабек ва Қумушнинг руҳий ҳолати тасвирлари фикримизнинг яқол далили бўла олади. "Ўткан кунлар" структураси шу дара-

Жаббор ЭШОНКУЛОВ,
ЎзФА Алшера Навоий номидаги
Давлат адабиёт музейи директори,
филология фанлари доктори, профессор

қандай ижод намунаси ҳам ўзликни англа-
тишга хизмат этувчи бадий асар бўла
оладими? Албатта, ўй.

Бадий асар ҳақида гап кетганда, биз
қандай асарларни ҳақиқий адабиёт, деб
баҳолашимиз керак, деган саволга жавоб
бермоқчимиз. Биз билганимизча, роман

қилади. Чала ва чуч-
мап адабиёт дидни
ўтмаслаштиривди.
Жамиятнинг эстетик диди давлат ҳуду-
ди каби мустақкам муҳофаза қилиниши
ва мутасил ўстириб борилиши лозим
бўлган маънавий мулкдир.

Шахси шаклланмаган, ички "мен"и қул
қилмиган, ҳар қандай замона ва сивасга
ўзини тив мислдан билмайдиган вазучи ҳур,
озод инсон руҳини тасвирлай олармикан?
Ижодкор ишлаши бўлидави мағлу-
биятдан ўйинг тизини илҳам қалабани

тортиб, узоқ ўлкаларга
етиб борди. Абдулла Қаҳ-
ҳор хотираларида ўтган
асрнинг 30-йилларида "Ўт-
кан кунлар" татар қаҳрамонларининг
хам энг сеvimли асарларидан бири бўл-
ганини, адибни "Абдулла оби" деб эъзо-
лашганини қайд этади.

"Ўткан кунлар" романининг шу қадар
шухрат топишининг сирини синоати нима-
да? Назаримизда, бу саволга жавобни
романининг ўзидан, адибдан қолган хо-
тиралардан излашимиз зарур. Атоқли
алибимиз Абдулла Қодирий "Миллатимиз

воқеликча муносабатда оғза-
ки икром аъналарига риоя
этиш, воқеликчи эпик фор-
мулалар асосига суриш му-
ҳими ҳисобланса, "Ўткан кун-
лар" мисолида биз романда
ижодкорнинг қуввати, бадий имкония-
тидан келиб чиқиб, воқеликча тамомила
янгича бир ёндашуви кўрамиз.

Романга хос тафаккур, тил, услуб, қаҳ-
рамон ва характерлар талиғини ҳамда, энг
муҳими, воқеликчи поэтик идрок этишда
бошқа жанрлардан тамомила фарқлиқ,
эъни эъни ёлғиз ички воқеликча эъни